

UNITÁRIUS

ÉRTESÍTŐ

Dávid Ferenc és a társadalmi megújulás

Ne feledjük

A nagy szellemek átütő erejét nemcsak életük mérlege bizonyítja, hanem még sokkal inkább az a mélységes hatás, melyek az utókorra gyakorolnak. Vezető és ösztönző erejük akkor tűnik ki legjobban, mikor az utódok lélekcserező napokat élnek s válságoktól gyötörve akaratlanul vagy tudatosan fordulnak nagyjaikhoz, mert ők jelentik népük számára az örök értékeket, az örök életet. Nemcsak a tudományos kutatásvágy vagy a nemzeti büszkeség fordítja a népek tekintetét a múlt felé, ez a múltba való „menekülés” igazi értelme szerint nem más, mint a jövő akarása, az élethez való akarat, maga az életigenlés a szó legkomolyabb értelmében.

Ellentmondásnak látszik, hogy az emberek összeomlás idején eszmélnek leginkább a társadalmi megújulás gondolatára. Pedig ez nem ellentmondás, hanem csalhatatlan jele az élni akarásnak. A magyarság a történet folyamán sohasem hangoztatta és sohasem kereste annyira az újászülés útját, mint az utolsó évtizedekben. Összeomlás után minden nép első gesztusa a — mozdulatlan-ság. De a pillanatnyi dermedtség után következik az új utkeresés és mivel több csodaorvos akad a jelenben, aki hamis jelszavakkal akarja a megpróbált népet az ígéret földjére vezetni, annál életre valóbb szükség a századok által igazolt nagyokhoz menekülni, akik valamikor *sub specie aeternitatis* éltek, gondolkoztak és cselekedtek népükért. Ilyen univerzális szellem volt *Dávid Ferenc*, akinek emléke sokkal több, mint az unitáriusok ünnepe. Inkább a magyar géniusz ünnepe, mely az unitárius eszme tudatos vallásában mutatta meg csodálatos teremtő erejét.

Dávid Ferenc vallásos lélek volt a szó legmélyeb értelemben. De hogy ma, a társadalmi krízis idején egyformán szuggesztív erővel és felekezeti különbség nélkül foglalkoztatja a magyar gondolkodókat, a leghatalmasabb bizonyítéka annak, hogy az ő univerzális vallásossága éppen úgy szemben áll a hitetlenséggel, mint a felekezeti korlátokkal. Az ő vallásossága a legeszményibb totalitás, amit elgondolhatunk. Ma sok szót hallunk erről. Annál kevesebb örömünk van benne. A Dávid Ferenc totalitása a sugárzó értelem és az átható szeretet erejével az életegység keretében fogja át az embereket. Az ő totalitása a valóságban egységet jelent és nem partikularizmust, mint az a totalitás, melyet ma alibi gyanánt oly sokat hirdetnek. Az ő totalitása valóban szeretet s így valóban összekapcsol. Embert az emberrel. Ellen-séget a baráttal. Múltat a jövővel. Magyart a magyarral. És magyart az idegennel — az unitárius eszme nevében, az *egy Isten* nevében.

2. Dávid Ferenc emberi sorsa tragikus volt, — nem is lehetett más. Magyar volt és többet, jobbat akart kortársainál. Megértő barátai lehettek, de korának szelleme nem tudott még az ő magasságáig eljutni. De reformátori pályája töretlen felfelé ivelés volt. Nem érte őt utól a reformátorok szokásos végzete: a megállás, hirdetett igazságának dogmává sűrűsödése s e dogmába való megrekedés. Zoványi Jenő állapítja meg a kifogástalan és puritán életü Kálvinról, hogy reakció útjára terelte a református egyházat.¹ Dávid Ferenc meggyőződése és hatalma teljességében is megbecsülte a más nézetűeket, vallási türelmessége a legtisztább

¹ Képek a kereszténység életéből: 38.

emberszeretetből fakadt; mint ember, mint pap, mint püspök, mint a fejedelmi udvar embere, mint egyházi szónok és hitvitázó mindég meggyőzni akarta ellenfeleit és sohasem legyőzni. Dávid Ferenc nem volt dogmatikus s így nem lehetett reakciós.

3. Aki a világválságból kivezető utat keres, annak nem szabad dogmatikusnak lenni. Hiszen a dogmatizmus maga a krízis. Akár a mások, akár a magunk szubjektív igazságai mellett megállunk és makacsul elhatározzuk, hogy nem megyünk tovább, már gátat állítottunk a fejlődés elé. A gondolkodás pedig nem áll meg, a fejlődésben nincs szünet, az abszolút értékek felé törekvés pedig örökkévaló, mint maga az élet. Fiatalság és öregség, elavultság és újítás egészséges hullámozása és egybekapcsolása így álnak elő s így jön létre az immanens és transcendens értékek egyensúlya. S ha ez az egyensúly megvan, akkor nem lesz tragikus a mostani kultúra kivénülése — amiről Spengler sötéthangu könyvét megírta — mert a régi kultúra újnak ad helyet. Iván László éles intuícióval látja meg² a fejlődés és hanyatlás relatív folyamata mellett az abszolútum felé törő folyamatot is. „... a kortípusok egymást változtatják, de minden újabb korszak a megelőzőnek vállalra áll, mignem egy roppant lépcsőzet keletkezik, olyan, amelyet Jákob látott álmában s melynek végén koroknak egyértelmű lelke, az örök cél áll: az abszolút Igazság.“

4. Varga Béla jogga! állapítja meg,³ hogy Dávid Ferencben nemcsak a magyar geniusz, hanem az emberiség szellemi fejlődésének története is egyik legnagyobb héroszát ünnepelheti. „Mert gondolkozni olyan dolgokról, melyek az addigi elbirálás szerint meghaladták az emberi szellem határait.“ A XVIII. és XIX. sz. vallásos és tudós géniusznak előfutárját látja benne és reformátori tettének következményeiként értékeli a lelkiismereti szabadság, a szabad kutatás, a modern demokrácia, a népszuverénitás később mutatkozó jelenségeit.

Dávid is, mint reformátor elődei, a bibliai tekintélyére akarta munkáját felépíteni. Luther, Zwingli és Kálvin a christocentrikus gondolatot tartják a kereszténység lényegének, Dávid Ferenc tovább megy náluk, mert életének legjellemzőbb mozzanatai éppen azt a komoly lelki harcot tükrözik, mellyel a szentháromság dogmájától igyekezett magát és hitfeleit megszabadítani. Amíg idejutott, addig önmaga személyében élte, szenvedte vagy ujjongta át a változások, az új meglátások élményeit s bár a bibliára támaszkodott s meggyőződéssel jelentette ki, hogy Krisztus imádását a szentírás sehol el nem rendeli, lépése mégis több volt, mint a biblia tekintélyére való hivatkozás. Nem csupán a multat értékelte, megérezte a jövő korok szavát is. Nem csak *hívő*, de *tudó* lélek volt és Szimonidesz Lajos⁴ helyes intuícióval állapítja meg: „Dávid Ferenc nem primitív biblikus hívő, hanem tudós teologus, akit a tudományos

² Világnézetünk válsága és a vallási igazság.

³ Ami örökkévaló Dávid Ferencélet művében Kolozsvár. 1930.

⁴ A világ vallásai II. 266.

meggyőződése visz előre s aki, mikor az ó- és újszövetségről van szó, a kettő közt való különbséget szem elől nem téveszti, sem a törvényt az evangéliummal össze nem zavarja, aki tudja, mi a különbség a betű és a lélek, a földi és az égi között.“ Igaza van Szimonidesznek: a tudományos meggyőződés vitte előre Dávid Ferencet. Ha valahol, talán ebben kell meglátnunk a magyar geniusz tipikus megnyilatkozását. A tudományos meggyőződés a jövő felé, a fejlődő élet felé irányította Dávid Ferencet, de mégsem sodorta a pusztá racionalizmus felé.

Iván László⁵ vitába száll Ravasz Lászlóval, aki teológiai reformert lát Dávidban, Thienemann Tivadarral, aki a felvilágosodás bajnokát látja benne és Borbély Istvánnal, ki a modern szobjektivizmus prófétáját értékeli Dávidban. Iván a vallásos ember-típus képviselőjét látja Dávid Ferencben: „Az ő vallástörténeti jelentősége egészen más, szigorúan a religiosum területéhez tartozó, mint ahogy egyénisége távol áll az elméleti ember típusától és maradéktanul a vallásos típusban oldódik fel.“

5. Igen: Dávid Ferenc vallásos lélek volt. Vallásos a szó univerzális értelmében. Nemcsak befelé néző pietista lélek, de a külső világ történéseire mindég élénken reagáló szellem. Jakab Elek: Dávid Ferenc elítéltetése és halála háromszázados évfordulójára írt hatalmas művében⁶ az unitárius hívő szeretetével és a fanatikus tudós buzgalmával fűzi össze Dávid életére vonatkozó adatokat. Egy-egy részlet megvilágításakor szinte fizikai fájdalmat érez, amiért nem lelt meg minden adatot, de az olvasónak mégis meg kell éreznie, hogy ennek az „alkalmi“ emlékiratnak a jelentősége ma sem csökkent, hogy az író lélekben és életfelfogásban összeolvadt hősével és ma is, több mint fél század után igaz élő forrást jelent annak, aki Dávid Ferenc életét *átélő* érzéssel akarja megérteni. Kétszázhetvenkét sűrű oldalon vezet bennünket az író egy csodálatos pályán, melyen a kolozsvári varga gyermeke — Franciscus sutoris — a szülői háztól az iskolán és teológián, hazai és külföldi tanuláson, izgalmas és dicsőséges hitvitákon át a bevádoltatás és bebörtönözés tragikus sorsára jut, hogy végül a dévai börtönben halálával pecsételje meg hirdetett igazságait.

János Zsigmond haláláig egyre magasabb ivben emelkedik e pályán és — ami Dávid Ferenc lelki fejlődését illeti, az emelkedés a Báthoriak elnyomó politikája alatt is töretlenül ivel felfelé, hogy a dévai börtönben érjen a fejlődés zenitjéhez. Aki csak külső eredményekből ítél, az könnyen hihetné azt, hogy az egyik fejedelem jóindulata tette lehetővé Dávid Ferenc diadalát s a másik uralkodó gyűlölködése vetett annak véget.

Dávid Ferenc életének fázisai másról győznek meg bennünket. Békés szelleme óvta őt attól, hogy ellenkezésbe jusson a földi hatalmakkal, de lelkének belső sugallatát mégis előbbre helyezte a földi hatalmak akaratánál. Mint fiatal beszercei pap erélyesen válaszol Bornemissza Pál püspök-

⁵ Dávid Ferenc arca a szellemtudományi lélektan tükrében.

⁶ Dávid Ferenc emléke, Budapest. 1871.

nek, aki feddőiratában visszatérésre buzdítja a lutheránusokat. Dávid felterjesztése, amely az evangéliumi igaz hit mellett szól, már hiven tükrözi a reformáció irányító eszméit, amelyek a jövő századok vallási, kulturális és társadalmi mozgalmait előre vetítik. Az előszó szuggesztív varázsát a hagyományok őrzik meg csupán, de a hitújító előszellemről ma is bizonyosságot tesznek a szenvedélyes hitviták, amelyekben egy letűnt század lelkesége hiánytalanul tükröződik vissza. Olykor kicsinyeseknek látszanak e vitatkozások, de csak felületesen nézve lehet ezeket meddőnek itélni. A viták első korszakában Dávid Ferenc még „Krisztusimádó”, aki vitatkozik az ember-Jézust hirdető Stancaroval. De itt még nemcsak „vallásos felfogás” az ami elválasztja Stancarótól, még sokkal inkább protestál azon durva modor ellen, mellyel Stancaró — az egyházfőket boroskancsóknak, sereszefekaknak nevezve — gyalázza ellenfeleit. Kálmáncsehi nyerseségével és durva képrombolásával sem tud megbékülni. Nagyon jellemzőek e század hitvitái nemcsak a korra általában, de Dávidra is különösen. Néha úgy érezzük, mintha a homousion és homoiusion aprólékos és késhegyre menő vitái elevenednének meg, de egy kis elmélyedéssel látjuk, hogy a hajszálfínomságu elméletek mögött nagy gyakorlati valóságok rejtőznek. S ami magát Dávid Ferencet illeti — miközben vitázik ellenfeleivel, egyben közeledik is hozzájuk. Az igazságot annyira szereti, hogy nem átallja azt az ellenfélben respektálni. Ez az igazi erő hozza őt közelebb Kálvinhoz az urvacsora kérdésében, amelynek kálvini koncepciója a magyar józanságnak is, Dávid egyéni gondolkodásának is jobban megfelelt. Ez az állásfoglalás szakadást jelent a protestánsok táborában: a régi formákhoz ragaszkodó szebeni vallással szemben megalakult az új utakon járó kolozsvári vallás. Ez a szakadás egyben új gazdagodást is jelent. Dávid Ferenc hatalmas erővel kibontakozó egyénisége felvirágoztatja a kolozsvári főiskolát, szószéken, disputákon tovább terjeszti az eszméket, folyton tanít és folyton — tanul. S a tanulás nála nem régi ismeretek beraktározását jelenti, hanem új élményeket, új fejlődést, lélekben való új gazdagodást. Melyiket idézzük a sok élmény közül? Kezébe kerülnek Serveto művei.

„Serveto meghalt — írja Jakab Elek — de tanai nem. Gúnyjal és éllel irt művei inkább el voltak terjedve, mint sokan hitték”. Serveto eszméi megdolgozzák Dávid Ferenc lelkét. Ismerte a kor uralkodó eszméit s megérezte, hogy Serveto gondolatai új kort hirdetnek. Iskolában, szószéken, nyilvános vagy bizalmas vitákon megbeszélte a Serveto koncepcióit. És magányos óráiban is nyugtalanították lelkét az új tanítások. Az új nyugtalanítások új meglátásokra, új megnyugvásokra és új harcokra vezetnek. És új vallásváltoztatásra. Harc az urvacsora régi értelmezése ellen, harc a Krisztus imádás ellen, harc a predestináció komorsága ellen — az emberi nyelv szegény és csak ezekkel a szürke szavakkal tudja kifejezni, ami egy lánglelkű ember életében az örök megújulás kinjárt és gyönyörét jelentette.

Dávid a reformáció — vagy tágabb értelem-

ben az emberi haladás minden fokozatát önmagában elte át, a „megállás” erényét nem ismerte, a lélekben élő daimonion szavát követte — akár helyeselték, akár elleneztek azt földi hatalmak. Az életet izgató legnagyobb elvekben tudott „semper idem” lenni s ennek a nagy következetességnek meg is voltak a nagy gyakorlati következményei. Gondoljunk csak az 1568-iki tordai országgyűlési határozatra: „... nem engedtetik meg senkinek, hogy a tanításért más bárkit is fogsággal vagy helyétől megfosztással fenyegetsen; mert a hit Istennek ajándéka, az hallásból leszen, mely hallás Isten igéje által vagy”. Történetkönyveink sokszor hangsúlyozzák, hogyan védtük meg a művelt nyugatot kelet barbársága ellen. A tordai határozat pozitívuma többet jelent minden törökverésnél. Nyilván bizonyítja, hogy volt itt egy korszak, mely nyugati módon tudott gondolkodni és cselekedni. Jó lenne a művelt nyugatot hathatósan emlékeztetni a tordai határozatra, de még jobb lenne, ha magunk sem feledkeznénk meg arról.

Dávid Ferenc igazi nagysága üldöztetése alatt mutatkozik meg. Mikor az unitárius vezetőemberek az udvarból ki vannak zárva, mikor könyvcenzurával próbálják Báthoriék a gondolatot elnémitani, Dávid Ferenc akkor is a daimonionra hallgat, akkor is szeretetet hirdet és tanúsít — az őt eláruló Socinonak és Blandratának is szívből meg tud bocsájtani — és országos zsinat elé hurcolva, halálos betegséggel küzködve sem mondhat egyebet, mint amit hisz: „Akármint erőszakolja a dolgot a világ, nyilvánvaló fog az előtte lenni, hogy az Isten csak egy.”

Az egyéniség ily nagy ereje mellett a hős már nem is érzi a maga egyéniségét. Ez az állapot következik be a börtönben színlődő Dávid Ferencnél is. Nem hallja láncai csörgését; nem érzi halálos fáradtságát, csak hitének és igazságának diadalát tudja még onnan is a jövőbe vetíteni: „A pápák kardja, mennykövei, a kereszt és a halál képe — semmi hatalom nem fogja az igazságot útjában feltartóztatni. Azt irtam, amit éreztem s amit érzek, bízó lélekkel igazán hirdettem; meg vagyok győződve, hogy az én vesztem után a hamis igehirdetők tanai össze fognak omlani.”

* * *

Dávid Ferenc igaz igehirdető volt és az idő csak azért nem igazolta maradéktalanul, mert a hamis igehirdetők tanai még mindig nem omlottak össze.

Társadalmi válságban élünk és világszerte hirdetik a vallási megújulást. S ebben, ha őszinték akarunk és merünk lenni — jobb útmutatónk ma sem lehet, mint Dávid Ferenc. Az ő vallása nemcsak külsőséget jelent, hanem szeretettől való teljes áthatottságot. És nem bántó, leereszkedő türelmet, de a más nézetűek tudatos megbecsülését. Az ő vallása a tanítás szabadságát jelenti, a hitvallás szabadságát, mert „a hit Isten ajándéka”. Dávid Ferenc országában a szellem fontosabb, mint a betű és a szeretet még a hitnél is fontosabb. És az ő országában a földi hatalmak nem parancsolnak az igazságnak és az igazságot nem szabad elhallgatni. És egy az Isten és egy az

igazság. Nem vitatható, nem részekre bontható, hanem oszthatatlan, univerzális igazság. Nem szétbontó, de összekötő igazság.

Dávid Ferenc vallása nem forma és nem elmélet. Áthatja az egyén életét s az intézményeken át a közösségek életét. Dávid Ferenc vallása univerzális megnyilvánulás, nemcsak a lelkiéletet hatja át, de az emberi élet szociális formáját is a szeretet jegyében alakítja át. Nem ismer megállást, csak a jobb felé fejlődést s ezért biztat minden gondolkodó embert az igazabb élet reményével.

S elsősorban minket, magyarokat, akik a társadalmi összeomlást minden népnél jobban érezzük. Dávid Ferenc a mi szemünkben protestálást jelent minden olyan irányzat ellen, mely pusztán metafizikai módszerekkel pusztán transcendens értékekkel akar a bajon segíteni. Dávid Ferenc a mindennapi élet igazságait akarja összeegyeztetni az örök értékekkel s ez ad élet-szerűséget tanainak. Dávid Ferenc protestálást jelent az elméleti és gyakorlati szkolasztika ellen, az elbutítás barbarizmusa ellen és hű kifejezője a magyar józanságnak, racionalizmusnak és szociális életmeglátásnak.

Dávid Ferenc magyar és európai egyszerre.

Ha minket, mint elszigetelt kis nemzetet csak európaiságunk tart meg, ezzel is több okunk van ráeszmélni arra, mi volt Dávid Ferenc életének és tanításának igazi értelme.

Dr. Kemény Gábor.

Lombhullás idején . . .

Ily késő őszi időben lassabban járjuk utunkat. Meg-megállunk s belenézünk a párás horizontba. Lábunk alatt lehullott száraz levelek zörögnek s egyhangú roppanásuk úgy hallatszik, mint a nyár emlékeinek siró búcsúzása. Köd üli meg a hegyek ormait, mintha egy láthatatlan kéz nehéz függönyt vonna a tiszta, kéklő magasságok elé; a völgyben pedig csendesen észrevétlenül temetkezik a természet. Égő, piros és sárga levelek hullanak lassan alá s zizegésükre kissé elszorul a szívünk. Nézzük magunk elé, csodáljuk az ős páratlan szinpompáját s amint így magunkbafeledten állunk, egyszer csak valami finom és halk melódia szólal meg szívünkben s nyomán a lélek mélyéről, már széppé finomult régi bánatunk szakad fel s válik csendes, hangtalan sóhajjává . . . Elfog a vágy ilyenkor, hogy meneküljünk az enyészeti világból valahová, ahol újból rátalálunk örömeinkre s ahol nem kell szembenézni a titokzatos ködfátyollal. De hiába minden vágyunk, olyan hely nincs a világon, ahol újból átélhetnők az elmúlt boldogság örömeit, mert minden

őszi levéllel egy-egy öröm is elmúlik s tűnik tova a végtelen időben . . . Hiába is próbálnánk menekülni a felhős, borús ég alól, mert magunkban hordjuk végzetünket: a nagy törvény szerint nemcsak öröm az osztályrészünk, hanem bánat is s az élet kiteljesedéséhez nem csak születés és szerelem szükséges, hanem halál is . . . Ez a teremtmény sorsa. Szívvel és öntudattal járva ezt az utat, talán nehéz, de annál gyönyörűbb sors. Mert bódító a tavaszi rügyfakadással ébredő öröm, igézetes a nyár megejtő varázsa, de az öröklét titkainak legmélyebb és legszebb zsolozsmáját mégis csak lombhullás idején érezzük . . . De a hit nélküli ember meneküljön az őszi tájakról. Mint ahogy gyenge szemmel nem lehet a napba nézni, éppen úgy nem állhat az elmúlás kapujába hit nélkül az ember. Ó, hány ember élete roppan össze az őszi hervadás hűvös fuvallalára, mert lesújtja a bizonytalanság s végső kétségbeesésében ömaga idézi a halált, ahelyett hogy bevárná a beteljesedés nagy pillanatát. Mindenki tudja, hogy még sohasem dermedtette véglegesen magáévá a világot egyetlen elmúlási periódus sem, mert minden halál után mindig győzedelmesebben következik az újjászületés, a feltámadás örök ténye és mégis a legtöbb ember úgy áll meg a lombhullató fák alatt, mintha az élet többé soha sem ígérhetne virágot. Mi egyéb a tavasz és őszi örökös változása, mint szemléltető módszere a változhatatlan nagy Tanítónak. Örökös ismétlése a felfoghatatlan, de mindig élő nagy igazságnak: ha a pusztta anyagnak is van feltámadása, mennyivel dicsőbb és fenségesebb feltámadás vár arra a lélekre, amely az örök változhatatlanból indult el útjára s amelynek végső célja Öhöz újból visszatérni.

Testvérem, ha megremegegsz az őszi alkonyet hűvös ködében, nézz a lelked mélyére s akkor megérezed a nagy igazságot. Légy erős a hitben, mert akkor megtudod, hogy a temető és a halál nem ellenséged. Nyugodtan és megbékélten állj meg a lombhullató őszben s amíg a hideg szél lábad előtt kergeti az avart s tekinteteddel a ködfüggöny titkait keresed, fejed felett lassan, de egyre fényesebben felragyog az örök élet szent glóriája . . .

Dr. Szabó István.

Siessen előfizetni!

Ferencz József öröksége.

Az elmúlt napokban vaskos kötetet hozott a posta. 436 oldalon dr. Gál Kelemen nyugalmazott kolozsvári gimnáziumi igazgató megírta kilyéni Ferenc József unitárius püspök életét és korát s ezt a könyvet kaptam kézhez. Először meghökentem a könyv látásakor. Hát ilyen sok minden történt háromnegyed század alatt az unitárius egyház életében — kérdeztem magamban. S elkezdtem olvasni. S azután boldog és hálás szívvvel állapítottam meg: Bizony, ilyen sok történt. Ferencz József felléptéig három évszázad vihara zúgott el unitárius Sionunk felett s a szenvedés, a megpróbáltatás bőven kijutott osztályrészül. De eszmék fellobbanása, gondolatok vajudása és születése szempontjából az egy Dávid Ferenc korát kivéve, egyetlen egy más időszak sem hasonlítható ahhoz a háromnegyed századhoz, amelyet egyesek hazánk történetében is boldognak festenek, míg mások végzetes események szülőanyjának tartanak. A mi egyházunk történetének is megvan ez a Janus-arca. Egyrészt beteljesedés ez a kor, a dávidferenci eszmék diadalrajutásának kora, másrészt veszedelmes kiindulópont, amelynek végzetes kihatásait maga a nagynevű püspök is felismerte és teljes erejével küzdött ellene.

A könyv 23 nagy fejezetben mondja el mindazt, amit e nagy életről és nagy élethez kapcsolódó egyháztörténelemről el lehet mondani. Megismerhetjük belőle Ferencz József életének külső körülményeit, kora nagy unitáriusaihoz (Kriza János, Jakab Elek, P. Horváth Kálmán) való viszonyát. Érdekes és izgató elolvasni, hogy csendben, alig észrevehető módon, hogy állította át az addig félunitárius módon gondolkozó és író teológiai tudományosságot a tiszta dávidferenci teológiára. Hogy vitte keresztül forradalmi reformját alig hallható, törvényes módszerrel és hogyan közölte eredményeit magával az unitárius hívők társaságával. Izgató az a harc, amit a reformegylet és a protestáns irodalmi társaság körül vív meg s amelynek eredményei bizonyára az első felhők az ő derűs, bizakodó homloka körül. De az már a szívet derítő, nagy és szép jelenetek közé tartozik, ahogyan visszaállítja Dávid Ferenc „nyilvános” tiszteletét az egyházban. (Hiszen titokban mindig megvolt!) Ahogy megteremti a külföldi unitáriusokkal való jó viszonyt, akiknek, mikor haja megfehérül, great old man-je lesz az egész világon. Tengernyi egyházszerző munkájában ez

a nagy ember sohase feledkezett el az irodalomról, amelytől várta — és joggal az unitárius eszmék tisztulását és terjedését. Ő tette azzá a Keresztény magvetőt, ami ma is: az unitárius tudomány végvárává. Idejében indultak meg az összes többi egyházi ujságok. Művei, amelyek úgy az egyházi, mint az egyház körein kivüleső lapokban jelentek meg, a könyv végén fel vannak sorolva s csak ez a cím szerinti felsorolás hét oldalt tesz ki. A könyv további fejezeteiben nagyon érdekes összefoglalást kapunk — most első ízben — a csonkai unitárius egyház megalakulásáról és kifejlődéséről s végül az iskolaügy haladásáról és bőven: több mint száz oldalon az egyházszerzés terén végzett munkájáról. E részben már az egész egyház történelmévé szélesedik a munka.

Ferencz József abban a korban indult el nagy útjára, amelyben tehetségén és felkészültségén kívül a sors is segítette abban, hogy az unitáriusok reprezentatív embere legyen. Csak akkor láthatjuk igazán, hogy esetében mit jelent a jószerencse, ha Szentábrahámi életével hasonlítjuk össze. Benne mennyi lángész, mily akaraterő, mily kitarítás s mennyi kárbaveszés az idők mostohaságán. Ferencz József kora nagyon szerencsés kor volt — — egyrészt — unitárius egyházunkra. 1848-ban elértek hozzánk azok a szellemi áramlatok, amelyek száz évvel hamarabb Nyugat országait meghódították. Eljött az ideje, hogy nálunk is az unitárius vallás azokra a hitelvi alapokra álltassék amelyen angol-amerikai testvéreinknél állott. S ez annál könnyebb volt, mivel nekünk unitáriusoknak nem kellett idegen példák után néznünk, mint pl. államférfiainknak, nekünk megvolt a magunk hőse, eszményeink háromszázados mártirja, aki most egyszerre korszerűvé lett: Dávid Ferenc. Csak el kellett hengeríteni a követ s csodálatos épségben kelt ki e lángszellem százados sirjából. A követ Ferencz József hengerítette el. Ezzel megtette a legnagyobbat, amit valaha egyháza és az emberiség szolgálatában lehetett. Ennél nagyobb tettet sem azután, sem előtte Ferencz József nem vitt végbe, mert nem vihetett végbe.

Ami ezután következett az részben egy nagy negatív harc volt azok ellen, akik Dávid Ferencel együtt olyasmit hirdettek, ami első püspökünk szellemétől idegen volt. A tizenkilencedik század nem szerette az egyetemes, mindenekre kiterjedő igazság gondolatát. Mindenki számára az az igaz, amit ő annak talál. Sajátmagam vagyok az igazság mértéke: hirdette ez a kor éppen úgy, mint a görög szofizmus s ezzel arányban sutba dobta mindazt, amit korábban a közösség szelleme, a

közös igazság uralma termelt ki a társadalomból. Ferencz József hamar felfedezte a veszélyes törekvéseket, amelyek az egyházi szertartásokat (keresztelés, templomi rend stb.) kikezdték s erős küzdelmet folytatott ellenünk. Bizony az ő számára ezek a harcok felemások voltak, mert noha érezte az egyénieskedő eljárás helytelenségét, de sehol egyetlen gondolat, bölcséleti alapelv, vagy más téren szerzett tapasztalat sem támasztotta alá eljárását a jelenben — a multhoz pedig ments Isten! hogy folyamodni lehetett volna. Így vivta magányos harcát s befejezetlenül hagyta utódaira.

A harc ma is áll, de egyházunkban a felek ma sincsenek tisztában eszközeikkel s harcmodorukkal. Csak vagdalkoznak vak módjára. Mindeütt, ahol a papok egyéni módszereket vezetnek be és ahogy a központi hatóságok ez ellen tiltakoznak, ez a vak harc folyik. Pedig ma már nagyon világos érvek szólnak az egyik oldalon is, a másikon is. Az egyik oldalon a modern filozofia tisztázta, hogy az igazság változhatatlan, egyetemes, örök. S ha az egyén mégis ezerféle színben fogja fel, ez csak az egyén *hiányossága* és nem az igazság sarkalatos vonása. Az egyéniség ma már hiányt jelent, azt, hogy nem lehetünk *egész* emberek, ezért van bennünk ez, vagy az az oldal kihangsúlyozva, eltulozva. Ma már nem járunk örömtáncot az egyén bálványa körül, hanem inkább fájlalva az egyéni hiányokat, igyekszünk azokat — ahogy lehet — a közös igazságok gazdag kincseiből pótolni. A tulsó oldal: az egyéniség megdohosodott emberimádói persze erősen dohognak az új igazság ellen. Nekik kell egyéniségünk szélső, kicsinyes gögje, ami ellensége minden kollektív, minden modern gondolatnak. Látja a másik oldal is az egész világon, hogy napja az öregség miatt letűnőben van, világosan látja, de miért engedjen az igazságnak, mikor oly jó, oly édes érzés az igazság feltörekvését hatalommal gátolni. Ez már az egyéni gög privát szenvedélye.

A harc folyik: a világban világos fegyverekkel, egyházunkban vakon és félszedül. Ez a harc Ferencz József korának egyenes öröksége. Ha mást nem tett volna a szerző, csak erre mutatott volna rá, máris nagy és szép munkát végzett volna. De ezenkívül megrajzolta az egész diszletet a legfinomabb és legaprólékosabb részletekig. Nem a szerző feladata még, hogy végérvényesen lemérje e kort s mozgató szellemét. Ahoz még nagyon közel vagyunk. Nem is igen tette. Korunk nevében is köszönet érte. A harcot mi, vagy utódaink döntik el. Majd akkor érték ítéletet is mondanak a korról. Annyi most is látható, hogy Ferencz József rend-

kívül nagy volt, mert tudott kora *ellen* is küzdeni: a hitetlenség nagy századában bátran ki mert az evangélium mellé állani. Hogy a harcot befejezetlenül ránk hagyta, arról ő nem tehet. Hiányos fegyverekkel nem is harcolhatta végig. A mi örökségünk lesz ezt a harcot befejezni. És Gál Kelemen öröksének lesz hivatása majd az igazi értéket kimondani Ferencz Józsefről és küzködő örököseiről.

Iván László.

MAI KÉRDÉSEK

Ki látta így?

A napokban levelet kaptam. A levélben egy angol nyelvű ujságcikk. Jobban megnézem s látom, hogy angol unitárius testvéreink vezető egyházi lapjának, az „Inquirer“-nak f. évi július 4-én keltezett számában jelent meg a cikk, amely ezt a címet viseli: „Egy unitárius templom felavatása Magyarországon.“ Örömmel fogtam hozzá az olvasáshoz, de más érzelmekkel jutottam a végére, hogy miért, azt ítélje meg a kedves Olvasó. Tessék, itt a cikk szó szerinti fordításban:

„J. Percy Taylor és felesége (Boltonból) utazást tettek a kontinensen és utazásuk során meglátogatták Magyarországot is. Itt közlünk egy rövid beszámolót egy érdekes ünnepélyről, amelyben ők egy júniusi vasárnapon résztvettek.

Az alkalmat erre egy új unitárius kápolna megnyitása adta Pestszentlőrincen, amely hat mérföldre fekszik Budapesttől. Emlékezetes, hogy amikor a háború után Erdélyt átadták Romániának, sok ezer ember, köztük nagy számban unitárius családok is, Magyarországra költöztek — hiszen ők magyarok — és Budapesten és egyebütt telepedtek le. Körülbelül tizezer ember telepedett le Pestszentlőrincen, egy olyan helyen, ahol hadiszereket gyártottak. Lassan ez új lakóteleppé nőtt, ahol a kellő alkalommal unitárius prédikáló állomás szerveztetett, amilyen több is van Budapest környékén. Ezeket a dr. Csiki igazgatása alatt álló Missziós Egyház kezdeményezte és az ő felügyelete alatt a fiatal Ferencz segítségével folytatta. Most ők képesek voltak templomot építeni.

A látogatók megérkezésükkor látták a szép fehér új templomot, amelynek tornyán a magyar zászló lengett. Az utca két oldalán katonaság sorakozott s a bejárat két oldalán lovas rendőrök; mivel a templom azoknak az unitárius férfiaknak az emlékére avattatott fel, akik a világháborúban elesetek. Az ünnepély nagyon érdekes volt s az

ünnepélyre várakozó emberek nem kevésbé. Ott volt Mikó Ferenc államtitkár és Budapest volt főpolgármestere: Kozma Jenő. A belügyminiszteriumot Agyagfalvi Hegyi István, egyike a legnagyobb jelenkori magyar költőknek képviselte. Jelen voltak a gyülekezetben a többek közt a református egyház gondnoka, az evangélikus egyház lelkésze, a főrabbi és fel is szólaltak.

Jelen volt több bajtársi egyesület (guild) is élükön a cserkészekkel. Az egyetemi hallgatók bajtársi egyesületének tagjai, akik testhezálló ősi erdélyi ruhába voltak öltözve, feketével himzett fehér nadrágban, magas csizmában tiszta fehér ingben és piros bársonnyal és nagy ezüstgombokkal diszitett ujjasban, pompás zászlót hoztak magukkal. Még más zászló is volt és nehéz volna megmondani, hogy mi volt a legszebb.

A templom belseje fehérre van meszelve, benne egy Urasztala és egy csillár faragott fából készítve és magyar stílusban kékre és pirosra festve. A hatás nagyon gazdag. Józan püspök mondta a csodaszép felavató beszédet, amit az angliai vendégek is bizonyára ilyennek éreztek. És a többi beszédek is lelkesítőek voltak még olyan ember számára is, aki azokat nem értette; a magyarok azt a benyomást keltik, hogy született szónokok. Taylor néhány szóban jókívánságokat mondott Angliából, amelyet Józan püspök fordított le s amelyet nagy tetszés (applause) követett. Ezután mind résztvettek az Úrvacsorában — előbb a férfiak s azután az asszonyok — majd pedig nagy tiszteletben egybefonódva elénekelték a magyar nemzeti himnuszt.

Ezután ebéd következett a községi vendéglőben és így értek véget a felavatási ünnepségek. Valóban nagy szerencse volt egy angol város unitárius volt polgármesterére és polgármesternéjére, hogy együtt lehettek a kiváló magyar képviselőkkel az ünnepélyen és elmondhatták az ebben az országban élő unitáriusok üdvözetét.

Eddig tart az angol nyelvű cikk. Azt hiszem elolvasása után a kedves Olvasó éppen úgy elcsodálkozik, amint elcsodálkoztam én is. Mert hiszen ez a cikk nem egy Magyarország látnivalóit hirdető turisztikai lapban jelent meg, hanem egy komoly egyházi lapban. A trianoni békekötés után tizenhat évvel még mindig csak a lovasrendőrök, a felvonulások, a népies öltözetek és az ezüstpitykék rajza jelenik meg egy olyan lapban, amely az egész világon az unitáriusok reprezentatív lapja. Hiába, mi csak nem tanulunk! Vajjon nem lehetett volna úgy informálni azt az angolt, — ha angol írta a cikket — hogy itt egy gyö-

nyörúségesen szép népies összefogásról volt szó, amely a székely s magyar unitáriusok életrevalóságát bizonyítja. Hisz azok a szentlőrinci unitáriusok a szívüket, a vérüket építették bele azokba a falakba s ez a bátor erőfeszítés megérdemelt volna annyit, hogy legalább megemlítsék. És talán — ha már más tiszteletreméltó neveket említettek, — talán a többi mellett valami szerény hely juthatott volna annak is, aki ott állt a gáton, és szavára városi ember előtt szokatlan módon kalákáztak a szentlőrinci székelyek. Jól tudjuk, hogy az illető szerénysége most alaposan tiltakozik az ellen, hogy ezt szóvátesszük, de megteszszük nem is a személye miatt, mert mi személyi kultuszt sohasem űztünk, hanem azért, mert az ujságírás *nem tűr elírást*, nem tűr hamisítást, mert nagy kritikusa van: az ezerfejű tömeg, amely tudja, amely érzi, hogy ki az ő vezére. Ezek az úgynevezett elírások alaposan megbosszulják magukat: előbb utóbb a közvélemény felfedezi őket s íróik hitelüket veszti.

Oh bizony! mily gyönyörű kép és igaz kép lett volna az egész világ unitáriusai előtt, amint a hazájukat vesztett emberek köveket bontanak, téglát hordanak, habarcsot kevernek, tetőt szegelnek, fát faragnak, falat meszelnek azért, hogy új házléket építsenek a megmenekült házi isteneknek: az ősi székely egyistenhívő eszményeknek. Mily megkapó lett volna a felavató beszédből csupán néhány remekszép gondolatot, vagy a többi megnyilatkozásból is egy-egy képet közölni, amely bizonyára mondott volna valamit az angol közönségnek a mi szellemi életünkről. De ehelyett kaptak néhány rangot, címet, amelyek között egykettő még hibás is volt, kaptak külsőségeket, aprólékos ruhaleírásokat, de a lélekemelő ünnepély nagyságából, fenségéből alig valamit.

Nos ez az, amiért éppen ezt a cikket megírtuk. Ugyanis az az érzésünk, hogy az angol sajtóban megjelenő cikkek ilyen beállításáért mi magyar unitáriusok vagyunk felelősek. Az ily irányú cikkek már évek óta nyugtalanítják a magyar, sőt az angol-amerikai unitárius közönséget is. Itt van az ideje, hogy egyházi vezetőségünk megtalálja a módját annak, hogy vége legyen ilyen cikkek megjelenésének. Űtött az utolsó óra, hogy új élet, új magatartás kezdődjék ezen a fronton is. Űtött az óra, hogy többé ne ilyen megvilágításban lássuk saját dolgainkat, legszebb megmozdulásainkat!

(il)

Terjesszük
az unitárius gondolatot!

Unitáriusok! Egységben az erő!

Október 31-én a Misszióház templomában gyűltünk egybe, hogy lerójjuk kegyeletünket nagy elődeink iránt. *Pethő István* lelkész kérte az Istent a reformátori léleknek köztünk való elterjedéseért, *Ferencz József* lelkész ismertette a régi nagy idők nagy embereit, köztük elsősorban Válaszuti Györgyöt, például állítva elének az ő nagy egyéniségét. Az utána tartott szeretetvendégségen a szép számú közönség előtt a „Szentábrahámi pihenő“ megalkotásának történetét és a pihenő célját ismertette *Kelemen Béla* gondnok, mint a pihenő egyik megteremtője. Azután elhatározta a lelkes közönség, hogy mindenkit: férfit, nőt, öreget és ifjút, gazdagot és szegényt bekapcsol a konferenciás táborba. Megindítja a belmissziót teljes erővel Dávid Ferenc evangéliumi hitvallásának alapján és ennek megszervezésére felszólítja az összes intézmények vezetését, hogy az egész unitáriusság a magyarkuti Szentábrahámi pihenő köré gyűlve, annak testlelket felfrissítő erejéből álljon az evangelium szolgálatába mint egy ember, mint egy egész ember.

A Getsemáné kertben alvó tanítványokhoz így szól a virrasztó Mester: Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértetbe ne essetek, mert jól lehet a lélek kész, de a test erőtlén. A mai idők épp oly vésteljesek. A mindent tagadó bolsevizmus elakarja árasztani a világot s a vele barátkozó hatalmak még segítik is, hogy mindent leromboló munkáját minél alaposabban elvégezhesse. Ezzel szemben, nagyon helyesen és minden pártfogást és együttműködést megérdemlően, a hatalmas nagy egyházak védelmezik magukat és így az egész kereszténységet. Nekünk kötelességünk úgy magunk, mint elődeink iránt, résztvenni ebben a munkában, a mi egyéni szellemü, egyszerű hitvallásunkért. Őrt állani, vigyázni és imádkozni, nehogy kísértetbe esve a test erőtlensége miatt lelkünket is elveszítsük.

Erre azonban csak akkor vagyunk képesek, ha hallgatunk Mesterünk szavára és engedjük, hogy ő egybegyűjtsön bennünket, mint a pásztor az ő juhait. Értsük meg az ő szavát, nehogy úgy járjunk mint Jeruzsálem, amelyből kő kövön nem maradt.

Dávid Ferenc a tizenhatodik században, a reformáció századában, az egy igaz Isten akaratából és hívására az erdélyi áldott földre helyezte azt a sziklát, amelyen megalapította az ő evangéliumi anyaszentegyházát s egyházunk négy évszázad dicsőséges és küzdelmes harcai alatt fennmaradt nemcsak az Isten akaratából, hanem

a hivek áldozatteljes és munkás kézségéből is. Nem kívánunk többet hiveinktől, nem kérjük testvéreinket másra, mint amire nagy elődeink készséggel vállalkoztak: arra, hogy Jézus hívó szavának engedelmeskedve mentek megfáradt és megterhelt testtel és lélekkel, azzal a boldog hittel, hogy a Mester őket megvigasztalja és megnyihiti.

Unitáriusok! Egységben az erő!

Ujvári László

HŐSÖK, EMBEREK

Lorenzo Azértis

Unitárius testvéreink aligha figyeltek fel erre a szépen csengő spanyol névre, akiről a magyar rádió október 19-én délelőtt 10 óra 45 perckor Molnár Endre tollából előadást hirdetett. Bizony kevesen tudják, hogy ez a szépen csengő spanyol név egy unitárius székely nagyságot takar, akinek igazi neve kökösi Orbók Lóránt volt. A legnagyobb modern spanyol színműíró. Lapunk halálakor, amely 1924-ben következett be Barcelonában, megemlékezett nagy alakjáról, de most ismét megragadjuk az alkalmat, hogy néhány sorban ismer-tessük a rádió előadásának a tartalmát.

Orbók Lóránt családja Háromszékből származott, de a költő Pozsonyban született 1884-ben. Iskolái végeztével tanári pályára lépett, azonban az irodalommal is állandóan foglalkozott. Első nagyobb művét, amelyet egy előkelő magyar színháznál nyújtott be, nem tüzték ki előadásra. Címe: „Tündérek“. E feletti elkeseredésében itt hagyta Magyarországot és a háború kitörése előtt Párisba ment. A háború francia földön találta, ahol internálták. Az internáló tábor elhagyta, hogy francia menyasszonyához utazhasson. A vonaton vitába keveredett az utasokkal, mert ő magyar hazáját védte velük szemben. Ezért haditörvényszék elé állították s előbb Toulouseban, majd Toulonban bebörtönözték. A mély börtönökben tüdőbajt szerzett, amiből többé kigyógyulni nem tudott. Végre menyasszonyának befolyásos családja kiszabadította s ekkor francia földről kiutasítva francia feleségével Barcelonában telepedett le.

Ekkor már spanyol földön nagyban dolgozott a nyugati szövetségesek propagandája, hogy ezt a semleges államot az ántánt mellett beavatkozásra bírják. Orbók tollat ragadott, szembeszállt az ántántpropagandával. Francia nyelven írt cikkei felesége fordította spanyolra s a legnagyobb újságok hozták. Az osztrák-magyar követség fel-

figyelt erre a bátor székely munkára és támogatta Orbókot. Egy esztendő alatt kitűnően megtanult spanyolul, sőt katalánul s ezentúl eredeti és nem fordított dolgai jelennek meg mindenfelé. 1917-ben már három szindarabbal szerepel: A mester öccse Pillangó és a Tündérek spanyol ujraköltése.

Spanyolország művészi és színházi köreinek kellemetlen volt a háborus időkben a jó magyar hangzású név és váltig arra unszolták, hogy spanyol nevet vegyen fel. *Azértis* — vágta vissza a költő Madrid felé és Budapest felé egyaránt. Azért is székely vagyok, azért is költő vagyok. Ekkor már megnyílt előtte a világ és New-York, Páris, London, Róma tapsolt a világhírű spanyol írónak. „Bagdad felé“ c. főművét négy nagy külföldi színpad mutatta be a magas művészet barátainak.

1924-ben a kazamatákban szerzett betegség elsorvasztotta a lánglelkű író. Az összes spanyol színházak gyászünnepélyt rendeztek, maguk az igazgatók mondták a gyászbeszédet, amelyet a közönség állva hallgatott végig. Utána egy darabját játszották el. Ugy még nem hódolt magyar író előtt külföldi közönség mint ezekben a napokban Orbók Lóránt művészete előtt.

Halála után felesége visszaköltözött Párisba magával vivén két gyermekét. Férje akaratához híven, magyar szellemben neveli őket s minden nemzeti ünnepen a gyermekek magyar nemzeti viseletben tüntetnek Páris utcáin apjuk hallhatatlan emléke mellett.

Boros Jenő

Nagy gyász érte székelykeresztúri főgimnáziumunkat. Nagyon szeretett igazgatója 42 éves korában elhunyt. Boros Jenő 1894-ben született Tordátfalván, kisgazda szülőktől. A törékeny gyermek kitűnő szellemi képességeket mutatott s ezért szülői iskoláztatták. A keresztúri gimnáziumnak fiatalon lett igazgatója s ebben a minőségében tanárok és tanítványok osztatlan szeretetét vívta ki. Ideális lélek volt, amilyen kevés van a mai aranyhajhászó világban. Egy magasabb világnak volt követe földi pályáján, amelyet hamar váltott fel magasabb elhivatással. Mint tanár elvégezte a teológiát is és lelkésznek szenteltette fel magát. Papias lelkületét a nevelésben is megmutatta, mert az evangélium volt az ő legfőbb pedagógiai könyve. Nagy részt vett a Dávid Ferenc Egylet munkájából és bizonyítva az egyház munkája iránt érzett nagy szeretetét.

Meghalt október 6-án, temetése október 8-án volt a székelykeresztúri gimnázium előcsarnokából, óriási részvét mellett.

Isten örök fényessége elégítse ki lelke olt-hatatlan vágyakozását!

IFJUSÁG

A Brassai S. U. I. Egyesület közgyűlése

A Brassai Sámuel Unitárius Ifjusági Egyesület október 30-án tartotta rendkívüli tisztújító közgyűlését. A közgyűlést a lelépő elnök: Szabó Elek dr. nyitotta meg. Elnöki beszámolójában visszapillantott arra a két évi munkára, amelyet az ő elnöksége alatt végzett az egyesület. Végül figyelmeztette az ifjúságot, hogy az egyház kebelében fontos változásokat előidéző alkotmányreformálási mozgalom van, amellyel kapcsolatban az ifjúságnak nem lehet más a véleménye, mint hogy az ősi egységtől „soha, semmiért el nem szakadni.“

A régi tisztikar többi tagjainak beszámolója és a felmentés után az új tisztikart választotta meg a közgyűlés. A megválasztott tisztikar a következő: Elnök: Bardócz Vilmos. Ügyv. elnök: Kereki Gábor. Alelnök: László Domokos. Főtisztikár: Márkos Jenő. Titkár: Fodor Gyula. Pénztáros: Maksay László. Ellenőr: Nagy Sándor. Jegyző: Császár János.

Az új tisztikar megválasztása után Bardócz Vilmos elnök visszapillantást tett az egyesület elmúlt tizenöt esztendejére, hogy a múlt nyomán kijelölhesse az ifjúság további útját. Beszédének egy részét, amely mintegy a nemzedékek közti harc lezárását és új termékeny békekorszak beindítását jelöli, itt közöljük:

„Meg akarjuk mutatni azt, hogy ez az ifjúság tud és akar dolgozni! Hogy ebben az ifjúságban értékek vannak! Hogy ezzel az ifjúsággal számolni kell, hogy erre az ifjúságra építeni lehet! Megdöntünk minden kedvezőtlen előítéletet és minden félreértést kizáróan rámutatunk arra, hogy e fölött az ifjúság fölött még nem lehet meghuzni a lélekharangot!

És itt önkéntelenül adódik egy másik nagy problémánk. Sajátosan a mi problémánk ez. Ki kell építenünk a kapcsolatot az idősebb és fiatalabb generáció között. Összeköttetést kell létesítenünk a két korosztály között, mert kicsiny egyház létünkre nem engedhetjük meg magunknak azt a fényűzést, hogy ez az ifjúság nélkülözve az öregek bölcs és tapasztalt tanácsait, teljesen magárahagyatva keresse boldogulásának útjait. Nagyon is éreztük ennek a hátrányát a múltban. Igaz, történt erre kísérlet, de megmaradt továbbra is kísérletnek. Erről a helyről kérem kedves Bátyáinkat, jöjjenek el olyan szeretettel közénk, mint amilyen szeretettel és tisztelettel várjuk mi őket. Előadássorozatot tervezek unitá-

rius előadókkal. Remélem és ebben bizom, ha már másért nem, de egymás iránti tiszteletből eljönnek és itt megismerve bennünket, alkossanak rólunk ítéletet. Jöjjenek közénk, hogy tapasztalt, bölcs öregek és lelkesedő fiatalok együtt küzd-hessünk egy magasztos, szép célért, az unitárius eszmékért, az unitárius gondolatért és székely-magyar hazánkért."

Bár adná Isten, hogy a magyarság különböző korosztályai megértve az új idők szavát, minden közöségben, egyesületben egymásra találjanak. Próbálja meg a Brassai Egyesület ezt a kemény diót feltörni!

H I R E K

Nőszövetségi hírek.

Az Unitárius Nőszövetség, híven régi jó szokásához, kéri mindazokat, kiknek módjukban van — használt cipő- és ruhaneműiket küldjék el a szűkölködő testvéreink számára, a Nőszövetség címére: V. ker. Koháry-u. 4.

*

Tudomására adjuk kedves testvéreinknek, hogy *karácsonyi akciónk javára* f. évi december 8-án, d. u. 6 órai kezdettel műsoros teadélutánt rendezünk a Misszió ház gyülekezeti termében. A tea jegy ára: 1.— P. — Mivel a teadélután anyagi sikerét csak úgy biztosíthatjuk, ha sikerül a jegyeket elővételben elhelyezni — kérjük munkánk iránt érdeklődő minden testvérünket, hogy váltsa meg jegyét.

A jegyeket a Nőszövetség tagjai fogják árusítani november utolsó hetétől kedve. Reméljük, kedves testvéreink megérzik, hogy a teadélután rendezésében — az anyagiakon fölül — az a cél is vezérel bennünket, hogy alkalmat adjunk az egymással való találkozásra, amelyben minden alkalommal erőink megújulásának forrását látjuk.

Cserkészeink ünnepe. November 7-én este tartották a János Zsigmond cserkészek a misszióház gyülekezeti termében táborbeszámoló csapatünnepélyüket. Az ünnepélyt *Pethő István* parancsnok nyitotta meg. *Kereki Gábor* s. lelkész egy Radványi verset, *Marossy András* Deák Bertának a magyar cserkészekhez írt versét szavalta. A fiúk vidám jelenetekben és dalokban mutatták be nyári nagytáborukat. *Tamássy Árpád* hegedült és zongorán kísérte *Gálna Sándor* lelkész. Azután a fiúk egy vidám egyfelvonásos cserkészdarabot adtak elő. Az ünnepély dr. vitéz *Nyiredy Géza*, a szervezőtestület alelnöke zárószavaival ért véget.

A Bethlen Gábor Kör október 26-án tartotta igen nagy érdeklődés mellett tisztújító közgyűlését. A közgyűlés abszolút szótöbbséggel a következő tisztikart választotta. Elnök: *árkosi Gönczi Sámuel*, belmissziós alelnök: *Kereki Gábor*, segélyügyi alelnök: *Baráth Károly dr.*, irodalmi alelnök: *Glaser István*, pénzügyi alelnök: *András Gusztáv*, sportügyi alelnök: *nagybudafai Vermes*

György, társadalmi alelnök: *Váróczy István*, főtít-kár: *Balogh István*, főpénztáros: *Bélley Gyula*, főjegyző: *szatmári Erssek Andor*, főkönyvtáros: *Kádár Béla*, internátusi felügyelő: *Hanó Pál*.

Durugy Ferenc dr. miniszteri osztálytanácsost a külügyminisztérium sajtóosztályának helyettes vezetőjét a Kormányzó elismerésével tüntette ki. Szívvel jövő jó kíván-ságainkat küldjük és további jó munkát kívánunk!

A Keresztény Magvető 4—5. száma (5 iven) most jelent meg. A füzet, mint mindig, gazdag tartalmával vonja magára a figyelmet. Főbb cikkei: *Vári Albert* *Simén Domokos* teológiájáról ír, *Kovács Imre* a kálnoki egyházközség történetéhez közöl adalékokét, *dr. Tóth György* a protestáns zsinattartásról ír tanulmányt, *dr. Zoványi Jenő* pedig *Basilus Istvánról* közöl érdekes adatokat. Ezen kívül érdekes cikkek, beszámolók olvashatók *Erdő János*, *Ferencz József*, *dr. Iván László*, *Kovács Lajos*, *Márkos Albert*, *Péter Lajos* és *Szentmártoni Kálmán* tollából. Versek, irodalmi rovat és világszemle teszik teljessé ezt a nagymultú unitárius folyóiratot.

Kiáltó Szó! *Muraközy Gyula*. Kálvin-téri református lelképásztornak, a Református Élet szerkesztőjének új könyve jelenik meg november végén. A *Sylvester* Irodalmi Rt. kiadja utóbbi esztendőben könyvalakban még meg nem jelent tanulmányait, előadásait és számos, még meg nem jelent prédikációját. Mielőtt könyváru-si forgalomba kerülne a *Kiáltó Szó*, előfizetést hirdetnek rá, amelyben az ára lényegesen olcsóbb. A könyv ára elő-jegyzésben 3 P 70 fillér, postaköltség 20 fillér. Előjegyzéseket a Kálvin-téri lelkészi hivatalba lehet küldeni: Budapest, Kálvin-tér 7. sz.

Az erdélyi unitárius naptár 1937. évre megjelent. Ára 12 lej. Magyarországon 80 fillér.

Vidék.

A Nőszövetség Pestszenlőrincen. A pestszenlőrinci egyházközség egymás után szervezi meg különböző egyháztársadalmi egyesületeit. Az unitárius nők szövetségének pestszentlőrinci csoportja október 18-án alakult meg. A megalakuláson megjelent *Józan Miklós*, püspöki vikárius, a nőszövetség központja részéről pedig *Józan Miklósné*, a szövetség elnöke, *Barabás Istvánné* és *Simonyi Györgyné*. A pestszentlőrinci asszonyok szinte teljes számban megjelentek. A gyűlés a helyi csoport elnökévé *Pethő Istvánnét*, ügyvezető elnökké *Szokolayné Tompa Mártát*, pénztárosnak *Kozma Jánosnét*, jegyzőnek *Szabóné Weress Jolánt*, titkár-nak *Lőrinczy Annát* választotta meg. Elhatározták, hogy minden csütörtökön varró délutánt tartanak, december elején karácsonyi vásárt, december 20-án pedig karácsonyfaünnepélyt tartanak.

Teaestély Pestszentlőrincen. Az ujonnan alakult nőszövetség a templomépítés költségeire november 8-án rendezte meg első teaestélyét a pestszentlőrinci unitárius gyülekezeti teremben. Az estély a megszokott szép sikerrel folyt le.

Gyulai szórványunkban október 25-én *Józan Miklós* püspöki vikárius Urvacora osztással (a szórvány kegyszereivel) kapcsolatos istentiszteletet tartott a ref. templomban, amikor 25-en vettek Urvacorát. Örömmel állapítottuk meg, hogy a szomszédos Békésről is jöttek be erre a lelki találkozásra. Ez alkalommal a püspöki vikárius több unitárius családot látogatott meg, kik nagy örömmel és szeretettel fogadták.

Esküvő. *Dr. Kisgyörgy Ferenc* cserkésztsízt atyánkfia, Kisgyörgy Sándor kir. törvényszéki bíró és neje tordai Oláh Erzsébet fia 1936. évi november hó 28-án, szombaton 1/2, 7 órakor tartja esküvőjét *marshelli Tessely Margittal*, néhai marshelli Tessely Nándor állampénztári igazgató és neje nádasdi Terstyánszky Elle leányával a Koháry-utcai templomunkban.

Erdély.

A Homoród-vidék ünnepe. A recsenyédi egyházközség szeptember 13-án tartotta nagy ünnepét, amellyel templommegújító munkásságát fejezte be. *Dr. Boros György* püspök ez alkalommal maga is megjelent hívei közt s megelégedését fejezte ki a templomi szószelekről s buzdította híveit a további munkára. Egy esztendő alatt ez az egyházközség *Fazekas Jenő* lelkész felhívására több, mint 3000 P. összeget teremtett elő azért, hogy Istent az újjáteremtett ősi templomban méltóképen dicsérhesse. Valóban csodálatraméltó az az erőfeszítés, amellyel az erdélyi unitárius nép egymásra emeli az új épületeket és berendezéseket, hogy mintegy a romokon új életet kezdhessen s ez az élet valóban lelki élet legyen. A püspök a recsenyédi ünnepet megelőzően sorra látogatta meg a Homoród mentén fekvő unitárius egyházközségeket. A lelkesedés és az ünneplés, amely utját kísérte, őszinte és nagyszerű volt. A templomok zsúfolásig megteltek.

Torockószentgyörgy új orgonája. A torockószentgyörgyi nőszövetség mindössze 60 tagból áll, de Gál Gyuláné lelkésznő vezetésével csodás szép dolgokat hoz létre az egyházközség életében. Tisztán a maguk erejéből egy nyolc változatú új orgonával ajándékozták meg a szentgyörgyi asszonyok egyházukat, ezenkívül gyűjtéssel újjáteremtették a XVI. században épült öreg templomot. Új szőnyegek és finom drapériák hirdetik a szorgalmas női kezek munkáját. Három esztendő alatt 3000 P-t meghaladó összeget gyűjtött össze ez a fáradhatatlan kis csapat az Isten dicsőségének emberi alkotások által való hirdetésére.

Az unitárius kátétanítás reformja. A nyár folyamán Dicsőszentmártonban tartott lelkészi konferencia *Fikker János* kövendi lelkésznek *Káténk reformja* című előadásával kapcsolatban a következő határozatot hozta: „Az Egyetemes Unitárius Lelkészkör felkéri mindazokat, akik káténk reformjának nagyfontosságú munkájában részt óhajtanak venni, sziveskedjenek e célt szolgáló dolgozataikat 1937. október 30-ig benyújtani az egyetemes lelkészkör elnökéhez további tárgyalatás céljára.“ Az egyetemes lelkészkör elnöke: *Pál Dénes* lelkész. Címe: Simonesti, Jud. Odorheiu.

Új lelkész Mészkon. Ismeretes, hogy *Balázs Ferenc* mészközi lelkész, a kiváló író hosszúságos betegsége miatt nem tudja ellátni lelkészi szolgálatát. Most kérte felmentését a szolgálat alól s az egyház teljesítette kérését. A megüresedett állásra az egyházközség *Kökössy Kálmán* mezőbándi segédlelkészt választotta meg, akit *dr. Boros György* püspök már ki is nevezett. Az eddigi lelkésznek mielőbbi gyógyulást, az újnak pedig Istentől megáldott jó munkát kívánunk.

Külföld.

Dr. Hall Alfréd tiszteletbeli doktor. A nemzetközi unitárius világszövetség (IARF) elnökét: *dr. Hall Alfréd* sheffieldi lelkészt a chicagói egyetem unitárius teológiai kara tiszteletbeli doktori címmel tüntette ki. Szeretett elnökünk kitüntetését, amellyel kiváló irodalmi munkásságát honorálták, őszinte örömmel és igaz tisztelettel fogadjuk.

Dávid Ferenc Berlinben. Nemrégén érkezett meg a német fővárosból az ottani egyetem magyar intézetének szerkesztésében megjelenő „Ungarische Jahrbücher“ című tudományos folyóirat XVI. kötetének első számából az irodalmi szemle, amely az utóbbi időben megjelent magyar műveket ismerteti. Sor került ebben szerkesztőnknek *Dávid Ferenc* szellemi arcáról írott tanulmányára is. A Gy. I. jelzésű kritikus, miután vázolta a műszemenetét, megállapítja, hogy: „a tanulmány gazdag vallásbölcseleti és lélektani megfigyelésekben.“

Halottaink.

Sepsiszentkirályi és kissárosi Szent-Királyi Zoltán ny. huszárezredes október 31-én 62 éves korában Budapesten elhunyt. Isten adjon békeséget az elhunyt lelkeknek!

HIVATALOS RÉSZ.

Szám: 317—1936.

Meghívó.

A budapesti unitárius egyházközség *Keblé Tanácsa* 1936. december 9-én (szerdán) d. u. fél 6 órakor a tanácsteremben

évnegyedi rendes ülést

tart, melyre a Tanács tagjait szeretettel meghívjuk.

Budapest, 1936. XI. 9.

dr. Kozma Jenő s. k.
gondnok.

Józan Miklós s. k.
lelkész-elnök.

Tárgysorozat: 1. Ima—Bibliaolvasás. 2. Elnöki megnyitó. 3. Jegyzőkönyv hitelesítésére kiküldetik 3 tag. 4. Elnökileg elintézett és folyó ügyek. 5. Bizottsági jelentés az új egyházalkotmányról. 6. Jelentés a „Magyar-Kúti“ építkezésről. 7. Költségelőirányzat az 1937. évre: a) Koháry-utcai ház, b) Szövetség-utcai ház, c) gróf Batthyány Ilona „Örök-alapítvány“, d) Batthyány alap, e) „Fenntartási Alap“. 8. Időközben érkező ügyek. 9. Indítványok.

NB! Nevelési bizottság: XII. 2. (szerda) } d. u. 1/2 6.

Gazdasági bizottság: XII. 4. (pént.) }

Ugyancsak egybehívjuk az egyházközségi **Közgyűlést** 1936. december 20. (vasárnap) d. e. 11 órára. az 1937. évi költségvetés megállapítása végett a templomba. Ezen a közgyűlésen minden hívő részt vehet, aki egyházi adóját a gyűlés napjáig pontosan befizette.

Budapest, 1936. XI. 15.

dr. Kozma Jenő s. k.
gondnok.

Józan Miklós s. k.
lelkész-elnök.

A Szentábrahámi pihenőre adakoztak: B. I. 20 P, Hautler György 7 P, U. L. 5 P, Ujvári László (október novemberre) 4 P, G. Z. 3 P, Kálóczy Erzsébet, Mikó Lajos 2—2 P, Barabás Erzsébet 50 f, 32 drb. levelezőlap á 8 f, 2 P 56 f, október 31-iki teaestély tiszta jövedelme 22 P 60 f, kiegészítésül 34 f, összesen 69 P, hozzáadva az augusztus—szeptember hónapban közölt 1317 P-t, együttesen 1386 P.

Istentiszteleti sorrend 1936. december hóban.

H O L	Melyik napon	Mely órában	Szolgálatot végzi
A) Templomokban:			
V., Koháry-utca 4. . . .	6. 20.	d. e. 11	Józan Miklós
" " " "	26. 27.	" "	Józan Miklós
" " " "	13. 25.	" "	Barabás István
" " " "	31.	d. u. 6	Barabás István
IX., Rákos-u. 3. (Misszióház)	6.	d. e. 10	Kereki Gábor
" " " "	13. 20.	" "	Ferencz József
" " " "	26.	" "	Ferencz József
" " " "	25.	" "	dr. Csiki Gábor
" " " "	27.	" "	Gálna Sándor
" " " "	31.	d. u. 6	dr. Csiki Gábor
B) Körzetekben:			
X., Máv.-telep. Prot. imaház	6.	d. u. 4	Gálna Sándor
" " " "	26.	" "	Ferencz József
C) Pestkörnyéken:			
Budafok—Ref. templom	20.	d. u. 3	Ferencz József
Csepel—Templom-téri polgári iskola	20.	d. e. 11	dr. Csiki Gábor
Kispest—Wekerle-telep II. sz. elemi iskola .	20.	d. u. 4	dr. Csiki Gábor
Pestszenterzsébet—Erzsébet-u. el. iskola	13.	d. u. 4	Kereki Gábor
" " " "	25.	" "	Ferencz József
Pestszentlőrinc—Unitárius templom . .	6. 13. 20.	d. e. 11	Pethő István
" " " "	25.	" "	Pethő István
" " " "	26. 27.	" "	Pethő István
Rákospalota—Máv.-telepi iskola . .	6.	d. u. 4	Barabás István
Ujpest—Szt. István-téri polgári iskola	23.	d. u. 4	Barabás István
D) Vidéken:			
Debrecen—Hatvan-u. 24. Unitárius imaház . .	6.	d. e. 10	Ferencz József
" " " "	26.	" "	dr. Csiki Gábor
Dunapataj—Gyülekezeti terem . .	26. 27.	d. e. 10	Barabás István

NB! Aláhuzott dátumokon: *Urvacsoraosztás.* — November 29-én és december 6-án, 13-én és 20-án *d. u. 6 órakor* közös *adventi* áhitat a Misszióház templomában; tárgykör a „Miatyánk“ II. része. Közreműködik az egyházi vegyeskar. — *Perselygyűjtés* az ünnepeken a 345. sz. „János Zsigmond“ cserkész csapat javára. — *December 27-én* (vasárnap) d. e. 11-15 *rádióközvetítés* a Koháry-utcai templomból — Költségvetési közgyűlés december 20-án (vasárnap) d. e. 11 órakor a templomban. — *Karácsonyfákról* külön h iradás a decemberi számban.

Ha ima, vagy énekeskönyvre, vagy bármilyen egyházi kiadványra van szüksége, forduljon az

UNITÁRIUS IRATMISSZIÓHOZ

Budapest,

V., Koháry-utca 4., I. em 8.

N y i t v a :

csütörtökön 5—7, vasárnap 12—1.

BERDE LAJOS

unitárius cipésmester
jutányosan vállal min-
den munkát

Budapest,
II., Batthány-utca 48.

Női és férfikalap nagy választékban
— modellek után alakítást olcsón
vállalok **PÉTER JÁNOS**

VIII., Baross-utca 82. sz.

Unitárius hittestvéreim támogatását kérem!

UNITÁRIUS ÉRTESÍTŐ

Felelős szerkesztő és kiadó **Dr. Iván László.**

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, V., Koháry-utca 4. Telefon 1-174-24.

Előfizetési díj a negyedévenként megjelenő „Mai Füzetek“ c. melléklettel együtt egy évre 4— pengő, amely beküldhető a 30.400 számú postatakarékpénztári folyószámlára — (csekk-tulajdonos: Unitárius Egyházközség, Budapest).

A lap tulajdonosa a Budapesti Unitárius Egyházközség.
A „Hivatalos rész“ c. rovat a Magyarországi Unitárius Egyház bármelyik szerve által beküldött hivatalos közleményt tartalmazza

XV. évf. 11. sz.

Budapest, 1936. november hó

Utánaküldés kizárva!

Uj cim :